

TÍTULO SUPERIOR EN CONSERVACIÓN E RESTAURACIÓN DE BENS CULTURAIS

Escola Superior de Conservación e Restauración de BCC de Galicia

Historia dos bens escultóricos II

Departamento: Historia, valoración e clasificación dos bens culturais

Obrigatoria da especialidade	Curso: 3º escultura	2º Cuadrimestre	4 ECTS
------------------------------	---------------------	-----------------	--------

Teórica

Profesor: José Granados Marín
 granadosmarin@edu.xunta.gal

Horario: 3 horas semanais
DESCRICIÓN DA MATERIA

Historia dos bens culturais da especialidade, desde o punto de vista das súas características tipolóxicas, formais técnicas e culturais. Metodoloxía de análise para a interpretación do ben cultural desde o enfoque teórico-práctico. Coñecemento dos principais repertorios da cultura visual da especialidade. Pautas para a elaboración de informes histórico-artísticos dos bens culturais da especialidade.

COMPETENCIAS TRANSVERSAIS

T2	Recoller información significativa, analizala, sintetizala e xestionala adecuadamente.
T8	Desenvolver razoada e criticamente ideas e argumentos.
T9	Integrarse adecuadamente en equipos multidisciplinares e en contextos culturais diversos.
T17	Contribuír coa súa actividade profesional á sensibilización social da importancia do patrimonio cultural, a súa incidencia nos diferentes ámbitos e a súa capacidade de xerar valores significativos.

COMPETENCIAS XERAIS DA TITULACIÓN

X1	Contextualizar o ben cultural, entendendo o seu significado como testemuña documental para o seu respecto e transmisión.
X11	Acadar a capacidade de colaborar e traballar en equipo con outros profesionais, establecendo os mecanismos axeitados de comprensión e diálogo interdisciplinario.
X19	Coñecer e aplicar os recursos de investigación: metodoloxía científica, fontes documentais e historiográficas, análise, interpretación e síntese de resultados.
X20	Ter a capacidade para obter, presentar e difundir información sobre os bens culturais e a metodoloxía dos procesos de conservación e restauración.

COMPETENCIAS ESPECÍFICAS DA ESPECIALIDADE

EE5	Establecer un diálogo interdisciplinario con outros profesionais relacionados co ámbito do patrimonio cultural, especialmente no concernente ao escultórico.
EE11	Investigar o patrimonio cultural escultórico desde o punto de vista histórico, das súas fontes documentais, da súa evolución material, funcional ou simbólica, así como a súa adecuación aos traballos de conservación-restauración de bens culturais. Coñecemento dos principais métodos e técnicas de investigación histórica aplicados á conservación-restauración de bens culturais.

COMPETENCIAS ESPECÍFICAS DA MATERIA

EM 1. Coñecer, identificar e analizar os bens culturais de tipo escultórico do período estudado, caracterizándoos de xeito adecuado: os seus materiais e técnicas, as súas funcións, os estilos, movementos e correntes ás que pertencen, o contexto socio-profesional no que foron creados, o seu mercado, así como a historia da súa conservación-restauración.

EM 2. Adquirir un dominio axeitado da terminoloxía científica da materia, así como o control das técnicas e metodoloxías de clasificación, análise e comentario dos bens escultóricos.

EM 3. Investigar o patrimonio dos bens culturais de tipo escultórico desde o punto de vista histórico: as súas fontes documentais, a súa evolución material, funcional e simbólica, así como a súa adecuación aos traballos de conservación-restauración de bens culturais. Coñecemento dos principais métodos e técnicas de investigación histórica aplicados á conservación-restauración de bens culturais.

EM 4. Documentar os bens escultóricos do arco cronolóxico estudado, valorándoos e clasificándoos de xeito adecuado, integrando os coñecementos e habilidades adquiridas á práctica da conservación-restauración. Identificar correctamente as distintas obras escultóricas estudadas, adscribíndoas aos seus ámbitos temporais, xeográficos, estilísticos, formais, materiais, técnicos, funcionais e iconográficos, atribuíndo de maneira axeitada as correspondentes autorías, escolas e obradoiros.

UNIDADES DIDÁCTICAS

Unidade	Subtemas	% da materia
1. Introducción á escultura da Idade Moderna en España. Aspectos xerais.	1.1 Fontes para o estudo dos bens escultóricos da Idade Moderna en España. 1.2 Características técnicas, morfolóxicas e estilísticas da escultura da Idade Moderna en España. 1.3 A organización socio-profesional do escultor: valoración e categoría social. O aprendizaxe do oficio: do taller gremial ás academias de Belas Artes. 1.4 Patronazgo e mercado de obras escultóricas. 1.5 O retablo: tipoloxía, estrutura, materiais constitutivos e evolución estilística.	20%
2. Século XVI.	2.1 O tránsito ás formas renacentes: mestres nórdicos, italianos e españois. O foco burgalés. Felipe Vigarny. 2.2 Coroa de Aragón: Damián Forment, Bartolomé Ordóñez e Arnau de Bruselas. 2.3 O foco vallisoletano: Alonso Berruguete e Juan de Juni. 2.4 A plena asunción das formas renacentes: a escultura romanista en España. 2.5. Os Leoni en España. 2.5 Escultura do século XVI en Galicia.	30%
3. Século XVII.	3.1 Incidencia dos postulados da Contrarreforma na escultura barroca hispana e na súa conservación-restauración. 3.2 Focos casteláns: Valladolid e Madrid. 3.3 Focos andaluces: Sevilla e Granada. 3.4 Outros focos rexionais. 3.5 Escultura do século XVII en Galicia.	30%
4. Século XVIII	4.1 Escultura tardobarroca en España: 4.1.1 Continuidade da tradición. 4.1.2 As novas correntes clasicistas europeas.	20%

	4.1.3 Escultura en Galicia até a década de 1770. 4.2 Escultura da Ilustración en España: academicismo, dirixismo e control das artes por parte da Coroa. 4.3 Escultura do último cuarto do século XVIII en Galicia.	
--	---	--

PLANIFICACIÓN DOCENTE

Metodoloxías	Horas aula	Horas fóra	Total
Sesión maxistral	30	0	30
Estudos de caso, debates e outras actividades	12	8	20
Traballos tutelados/Exposicións	12	13	25
Estudo autónomo	0	25	25
Total	54	46	100

METODOLOXÍA DOCENTE

Metodoloxía	Descrición
Sesión maxistral	Coñecemento das bases teóricas da materia, sobre as que construír o traballo autónomo, utilizando as sesións maxistras e outras ferramentas aportadas.
Traballos tutelados	Realización de tarefas relacionadas cos contidos da materia nas que se prime a capacidade de investigación e documentación sobre os temas e obras propostas. Preparación por parte do alumno de algún contido da materia indicado polo profesor. As directrices, metodoloxía e a secuencia das tarefas serán indicadas polo profesor ó alumno para a súa correcta elaboración e presentación escrita e oral.
Estudos de caso, debates e outras actividades	Busca, lectura e traballo de documentación; propostas de resolución de problemas e/ou exercicios realizados na aula polo alumnado de xeito autónomo; charlas abertas a partir da lectura e comentario de artigos científicos ou documentos audiovisuais, noticias de actualidade ou estudos de caso; actividades complementarias como visitas, traballos de campo, viaxes de estudo, conmemoracións, etc., e tarefas propostas asociadas a elas.
Presentación/Exposición	Exposición oral por parte do alumnado dos traballos tutelados.
Proba escrita (avaliación continua)	Exame dos contidos tratados nas aulas, a realizar en datas próximas ao final do cuadrimestre.
Proba da convocatoria ordinaria	Proba escrita. A realizar na data e hora fixada no calendario oficial de exames da ESCRBCG. A proba versará sobre os contidos que figuran na presente guía docente.
Proba da convocatoria extraordinaria	Proba escrita para os alumnos/as que non superasen a materia na convocatoria ordinaria. A realizar na data e hora fixada no calendario oficial de exames da ESCRBCG. A proba versará sobre os contidos que figuran na presente guía docente.

SISTEMAS DE AVALIACIÓN

Método	Criterios	% avaliación
--------	-----------	--------------

AVALIACIÓN CONTINUA		
Proba escrita	Avaliación da correcta adquisición dos obxectivos, competencias e contidos da materia. Consistirá na identificación, comentario e análise de varias obras, comentarios de textos, desenrolo de preguntas ou temas propostos e/ou definición de términos. Cada parte da proba levará indicada a porcentaxe que pondera sobre a nota final da mesma. Cada un dos exercicios a resolver puntuarase de 0 a 10. Para que a proba escrita poda facer media aritmética co resto de actividades avaliadas a calificación obtida na mesma ten que ser igual ou superior a 5.	60 %
Traballos tutelados	Rigor técnico e metodolóxico no ámbito da documentación e a investigación, corrección formal e calidade da presentación. Sentido crítico e capacidade para plantexar hipóteses e propostas. Presentación oral dos traballos na que se valorarán as competencias expositivas, a capacidade de síntese, o desenvolvemento dos contidos máis relevantes e a presentación de propostas para a posta en valor do patrimonio cultural estudado. A súa cualificación ponderará o 50% da nota total de este sistema de avaliación. Fora dos prazos establecidos para a súa entrega e presentación non se valorarán e cualificarán os traballos propostos salvo circunstancias debidamente xustificadas.	30 %
Estudios de caso, debates e outras actividades. Observación sistemática a través do seguimento do traballo na aula.	Participación e realización das tarefas e actividades propostas no apartado “estudios de caso, debates e outras actividades”, interés pola materia e asistencia regular.	10%
Total		100 %
PROBA ESCRITA CONVOCATORIA ORDINARIA		100%
PROBA ESCRITA CONVOCATORIA EXTRAORDINARIA		100%
OUTROS COMENTARIOS Á AVALIACIÓN E MEDIDAS DE RECUPERACIÓN:		
<ul style="list-style-type: none"> • Todos os alumnos teñen dereito dúas convocatorias, unha ordinaria e outra extraordinaria. As datas, horas e lugares de celebración das mesmas faranse públicas coa suficiente antelación e poderán ser consultadas nos taboleiros e na páxina web da ESCRBCG. • Avaliarase de forma continuada o progreso do proceso de aprendizaxe. A cualificación final da materia para os alumnos da avaliación continua consistirá nos sistemas de avaliación expostos na táboa anterior. A fórmula de cálculo para a cualificación obtida ó longo do curso será a seguinte: [Cualificación final = nota proba escrita final x 0,60 + nota traballos tutelados x 0,30 + estudos de caso, debates e outras actividades x 0,10]. • Os alumnos que non aprobaron ou non se presentaron na convocatoria ordinaria poderán recuperar a materia na convocatoria extraordinaria que terá as mesmas características que a proba da convocatoria ordinaria. • Os alumnos que non aproben ou non se presenten na convocatoria ordinaria poderán recuperar a materia na convocatoria extraordinaria que terá as mesmas características que a proba da convocatoria ordinaria. 		
ATENCIÓN PERSONALIZADA		

Ofreceráse atención personalizada ó alumnado durante todo o curso. As titorías docentes realizaranse no despacho do profesor, así como mediante correo electrónico, no horario establecido ó comenzo do curso.

BIBLIOGRAFÍA RECOMENDADA

BIBLIOGRAFÍA BÁSICA:

- CHECA CREMADES, F.: *Pintura y escultura del Renacimiento en España (1450-1600)*, Cátedra, Madrid, 1993.
- FERNÁNDEZ PARADAS, A.R. (Coord.):
  - Escultura barroca española*, vol. I.
  - Escultura barroca española*, vol. II.
  - Escultura barroca española*, vol. III.
- GARCÍA MELERO, J. E.: *Arte español de la Ilustración y del siglo XIX. En torno a la imagen del pasado*, Madrid, 1998.
- MANSO PORTO, C.: “La escultura gótica y renacentista en Galicia”, en Separata de: FILGUEIRA-VALVERDE, J.F. (de.): *La escultura gallega: el centenario de Francisco Asorey*, Santiago de Compostela, 1991, pp. 31-54.
- MARTÍN GONZÁLEZ, J. J.:
  - Escultura barroca en España, 1600-1770*, Cátedra, Madrid, 1983.
  - El retablo barroco en España*, Madrid, 1993.
  - El artista en la sociedad española del siglo XVII*, Cátedra, Madrid, 1993.
- VV.AA.: *Retablos: técnicas, materiales y procedimientos*, en International Institute for Conservation, Grupo Español, Valencia, 2006.
- VV. AA.: *Artistas galegos. Escultores galegos (séculos XVI e XVII)*, Nova Galicia Edicións, 2004.
- VV. AA.: *Artistas galegos. Escultores galegos (séculos XVIII e XIX)*, Nova Galicia Edicións, 2004.

BIBLIOGRAFÍA COMPLEMENTARIA:

- ALONSO RUIZ, B. et alii (eds.): *La formación artística: creadores-historiadores-espectadores* (Actas del XXI Congreso Nacional de Historia del Arte), Santander, 2018.
- AGULLÓ Y COBO, M.: *Documentos sobre escultores, entalladores y ensambladores de los siglos XVI al XVIII*, Universidad de Valladolid, 1978.
- ATIENZA, J.: *Nociones de heráldica*, Aguilar, Madrid, 1989.
- ARIAS DE COSSÍO, A. M.: *El arte del Renacimiento español*, Encuentro, Madrid, 2009.
- BRAY, X.:
  - “El choque de lo real: la influencia del arte flamenco sobre la escultura policromada española”, en *La senda española de los artistas flamencos*, Barcelona, Galaxia, 2009.
  - (coord.): *Lo sagrado hecho real. Pintura y escultura española 1600-1700*, Catálogo de Exposición, Madrid, 2010.
- CALVO SERRALLER, F. y PORTUS, J.: *Fuentes de la Historia del Arte II*. Madrid, 2001.
- COUSELO BOUZAS, J.: *Galicia artística en el siglo XVIII y primer tercio del siglo XIX*, Santiago de Compostela, 2004.
- GARCÍA GUTIÉRREZ, P. y LANDA BRAVO, J.: *La escultura II. Del Renacimiento a la actualidad*, Madrid, 1991.
- GÓMEZ MORENO, E.: *La policromía en la escultura española*, Madrid, 1943.
- GUTIÉRREZ, R. (coord.): *Pintura, escultura y artes útiles en Iberoamérica, 1500-1825*, Manuales arte cátedra,

1995.

- MANSO PORTO, C. : “La escultura gótica y renacentista en Galicia”, en Separata de: FILGUEIRA-VALVERDE, J.F. (de.): *La escultura gallega: el centenario de Francisco Asorey*, Santiago de Compostela, 1991, pp. 31-54.
- MALTESE, C. (coord.): *Las técnicas artísticas*, Cátedra, 2006.
- PÉREZ COSTANTI, P.: *Diccionario de artistas que florecieron en Galicia durante los siglos XVI y XVII*, Santiago de Compostela, 1930.
- TOLNAY, CH.: *Miguel Angel: escultor, pintor y arquitecto*, Alianza Forma, Madrid, 1985.
- VASARI, G.: *Las vidas de los más excelentes arquitectos, pintores y escultores italianos desde Cimabue hasta nuestros días* (1550, 1568), Madrid, Cátedra, 2002.
- VILA JATO, M^a. D.: *Escultura manierista*, Santiago de Compostela, 1983.
- VV.AA.: *Conceptos fundamentales del lenguaje escultórico*, Akal, 2006.
- VV.AA.: *Arte e cultura de Galicia e norte de Portugal*. Vols. I e II. Nova Galicia Edicións, 2005.
- WYTTKOWER, R.: *La escultura, procesos y principios*, Madrid, Alianza Forma, 2003.

OBSERVACIÓNS

- Usarase a plataforma Moodle para que o alumno poida consultar e dispoñer da presente guía docente, para deixar material didáctico para o alumnado, para formalizar a entrega de traballos e para outros usos relacionados coa materia e tamén como modo de comunicación profesor/alumno. O uso desta plataforma é obrigatorio para o alumnado que curse a avaliación continua, e moi recomendable para o resto.
- É imprescindible que o alumno aplique una metodoloxía axeitada á hora de proceder ó estudo dos contidos da materia e á realización das distintas tarefas (toma de apuntes e anotacións, busca e selección de materiais, cronogramas, presentacións, etc.).
- O plaxio e apropiación de materiais científicos en distintos soportes (edicións dixitais ou en papel) sen o citado previo da súa fonte é un delito e suporá un suspenso.
- A biblioteca da ESCRBCG conta con material bibliográfico específico sobre os contidos da materia. O seu uso habitual é imprescindible para acadar correctamente os obxectivos da materia polo que formará parte das actividades lectivas da materia.
- O uso ou funcionamento de teléfonos móbiles e outros dispositivos (TIC) con capacidade de copia ou gravación non está permitido.